

Список використаних джерел

1. Конституція України від 28.06.1996. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80>.
2. Мурашин О. Г. Акти прямого народовладдя у правовій системі : автореф. дис. ... д-ра юрид. наук : 12.00.01. Київ, 2001. 24 с.
3. Маркітантов В., Нечитайло В. Референдум як форма прямої демократії: зарубіжний і вітчизняний досвід. *Українська національна ідея: реалії та перспективи розвитку*. 2015. Вип. 27. С. 69–74.
4. Богів. Я. І. Народний суверенітет та права людини як два основоположні, взаємопов'язані принципи конституціоналізму. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка». Юридичні науки*. 2014. № 807. С. 207–210.

Олена ДИСА

завідувач кафедри педагогічної
та вікової психології Дніпровського
національного університету
імені Олеся Гончара,
кандидат психологічних наук, доцент

МОВЛЕННЄВА КУЛЬТУРА ЯК ПРОБЛЕМНА ЗОНА У ФОРМУВАННІ НАЦІОНАЛЬНОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ

Українське суспільство переживає складний період переходу від одного типу культури до іншого. У цей час відбуваються глибинні перетворення, пошук ресурсів для розв'язання складних завдань, виникнення конфліктних зон у культурній ідентичності людини. Однією з найперших постає проблема мови як важливого чинника формування національної ідентичності.

Процес формування національної ідентичності будь-якого народу завжди пов'язаний із кризовими і переломними подіями в країні. Україна не є винятком. Військова агресія з боку недружнього сусіда стала рушійною силою для зберігання найвищих цінностей – аутентичного ментального простору і національного культурного коду. В якійсь момент усталена система наших цінностей і репрезентацій дала збій, перестала працювати у звичному режимі, почала змінюватися і реструктуруватися. Зараз у свідомості українців відбуваються зміни, котрі складно контролювати, тому стає очевидною потреба у новій формі самоорганізації, іншій історії, іншому наративі.

Що відбувається з людиною за таких обставин? Як вона долає виклики долі? Чи достатньо особистісних ресурсів для розвитку культури, соціальної ідентичності, утримання власних кордонів? Для пошуку відповідей на ці запитання пропонуємо звернутися до трансформації мовленнєвої поведінки,

що є не тільки відображенням мовної культури, соціальної зрілості особистості, а і важливим важелем формування національної ідентичності народу України.

Культура мовлення – невід’ємна складова освіченої та духовно розвинутої особистості. Висока культура мовлення передбачає високу загальну культуру людини, культуру мислення, свідому любов до мови та країни. Культуру володіння рідною мовою людина вдосконалює протягом усього свого життя, адже предметом шкільного курсу української мови, по суті, є тільки перший ступінь культури мови – правильність. У свій час Вольтер зазначав, що усі головні європейські мови можна вивчити за шість років, а свою рідну треба вчити все життя.

Нагальна проблема мовлення українців під час війни – це активізація застосування ненормативних конструктів. Тенденція до порушення норм мовленнєвої комунікації, поширення занадто агресивних, жорстоких закликів у соціальних мережах призводить до певної «легалізації» деструктивних моделей поведінки серед українців. Це, у свою чергу, може обумовити появу всездозволеності щодо деструктивних форм мовленнєвої поведінки, прояву агресивності та систематичного порушення морально-етичних норм у процесі комунікації.

Ще кілька десятиліть тому застосування нецензурної лексики було маркером соціального неблагополуччя комунікатора, але реалії сьогодення свідчать про появу толерантного ставлення суспільства до порушення нормативності мовлення у міжособистісній комунікації.

Застосування ненормативної лексики активізувалося з початку російсько-української війни. Поширення деструктивного мовленнєвого контенту, з одного боку, сприяє підвищенню мотивації до опору окупантам, з іншого – може негативно впливати на розвиток особистості дітей і підлітків: спричинювати деформацію світосприйняття, «активізувати» мимовільний потік застосування вербальної агресії та бажання помститися ворогові, обумовлювати появу негативних когнітивних установок, деструктивних патернів мовленнєвої поведінки у міжособистісному спілкуванні тощо [1].

Спостерігається парадоксальне явище: з одного боку, спостерігається підвищення національної самосвідомості та патріотизму українців, що обумовлено глобальними історичними потрясіннями в країні, з іншого – поширення медіаресурсами деструктивного мовленнєвого контенту, котрий спотворює сприйняття дійсності та зумовлює негативний вплив на формування особистості молодого покоління. Як наслідок, виникає загроза «легалізації» ненормативної лексики серед населення.

У сучасному українському мовленні нецензурна лексика нібито залишається під табу, але її активізація серед населення та в середовищі медіаресурсів може призвести до низки негативних наслідків: занепаду мовленнєвої культури; спрощення вираження власних думок у процесі міжособистісної комунікації; витіснення літературної мови зі щоденного

вжитку; збіднення словникового запасу та ін. [2].

На наш погляд, цього не можна допустити через негативний вплив зазначених чинників на процес формування національної ідентичності українців. До речі, брудна лексика і активне вживання нецензурних слів прийшло до нас із російської мови. Зверніть увагу, усі нецензурні слова – переважно російські. Нецензурна лексика завжди вважалася частиною російської культури. Ми часто чуємо, що росіяни «не ругаються, оні так розговарівають». В українській мові також є нецензурні вирази, але вони не мають такої популярності. Треба звільнитися від негативного впливу російської культури, берегти свою мову, свій внутрішній світ і духовний світ наших дітей і молоді.

Найвразливішою верствою населення, котра застосовує ненормативні мовленнєві конструкції у міжособистісному спілкуванні, є діти і молодь, зокрема студенти. Саме студенти як майбутні фахівці є представниками інтелігенції, і більшою мірою на них покладається велика надія на збереження та передачу наступним поколінням культури мовлення, манери спілкування, вміння грамотно висловлювати власні думки.

Шляхом інтеріоризації дитина засвоює мову від батьків, вихователів, найближчого оточення та віддзеркалює культуру спілкування. Якщо суспільство не змінить ставлення до ненормативної лексики, то можна буде прогнозувати значну кризу у культурі мовлення найближчими десятиліттями.

Що треба робити? Не проходити повз, коли людина використовує нецензурну лексику, робити зауваження. Навчати дітей і молодь іншими словами і засобами виражати свій страх і тривогу. Якщо чуєте російський переклад із використанням нецензурних слів в інформаційному просторі, не дивіться, не слухайте і не дозволяйте дітям. Культура українського мовлення і спілкування є основою національної ідентичності. Маємо ототожнювати себе з високорозвиненою, культурною нацією, що має власні історію, мову, наукові досягнення і культурні традиції.

Список використаних джерел

1. Диса О. В., Чумак А. До проблеми порушення норм мовленнєвої поведінки у медіапросторі в час кризових подій. *Психолого-педагогічні передумови успішності функціонування особистості в інформаційному суспільстві : матеріали Всеукр. наук.-практ. заочної конф.* (м. Дніпро, 25-26 лист. 2022 р.). Дніпро : Дніпровський національний університет імені Олеся Гончара ; Журфонд, 2022. С 36–38.
2. Клепуц Л. О. Стратегії класифікації ненормативної лексики. *Humanities & social sciences*. 2015. № 8. С. 84–87.
3. Лебединська І. В. Ідентичність і культура. Досвід психологічної інтерпретації. Київ : Золоті ворота, 2012. 278 с.